

MESLEKİ-TEKNİK EĞİTİM VE YETİŞMİŞ İNSANGÜCÜNÜN İSTİHDAMI

Yard. Doç. Dr. Mehmet KÜLAHÇI*

GİRİŞ

Hızla gelişmekte olan bilim ve teknoloji birey ve toplum yaşamını büyük ölçüde etkilemektedir. Günümüzde teknolojik gelişmeler ve endüstri çağdaş toplum kültürünün ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir. Bu gelişimin doğal sonucu olarak, toplumsal kurumların yapılarında ve modern insanın yaşantısında büyük değişimler olmuştur. Ulusların ekonomik üstünlüğü, bireylerin yapıcı ve üretici yetenekleri ve bu yeteneklerin sonucu olarak ortaya konan yeniliklerin teknolojiye dönüştürülmesidir. Tüm bu koşullar, eğitim sistemlerinin mesleki ve teknik eğitime önem ve ağırlık verecek şekilde geliştirilmesini zorunlu kılmıştır.

İşsizliğin Boyutu ve İşgücü Fazlası Sorunu

İşsizliğin boyutlarını kavrayabilmek ve değerlendirebilmek için öncelikle "işsiz" in tanımını yapmak gerekmektedir. Uluslararası Çalışma Örgütü'nün (ILO) saptadığı ölçüte göre bir kimsenin işsiz sayılabilmesi için: (a) Hemen çalışabilecek durumda olması, (b) Bir işte çalışmaması, (c) Ücretli bir iş araması gerekmektedir (Sönmez, 1983). Bu tanıma göre işten çıkarılanlar, yani sürekli veya geçici, tam işgücü veya yarım işgünü çalışmak amacıyla iş arayanlar "işsiz" grubuna girmektedir.

İşsiz sayısının saptanması ulusal bir örgütün etkin biçimde çalışması, güvenilir verilere sahip olmasıyla olanaklıdır. Az gelişmiş ülkelerde işsizlik oranının yüksek olması işsiz sayısının saptanmasını güçleştirmektedir. Ancak 1975'ten bu yana işsizliğin boyutları dünyayı etkileyen durgunluk, bunalımlar ve enflasyonla birlikte giderek artmıştır.

* Eğitim Programları ve Öğretim Bölümü, Teknik Eğitim Anabilim Dalı Öğretim Üyesi.

Uluslararası Kimya-Enerji ve Genel İş Federasyonu (ICEF)'nin hazırladığı bir raporda, talep azlığı veya durgunluğun getirdiği, düşük yatırımlardan çok, dünya ekonomisindeki yapı değişikliğinin ve teknolojik gelişmelerin bir sonucu olarak ortaya çıkan işsizliğin son yıllarda hemen her ülkede arttığı ve bu durumdan en çok gençlerin etkilendiği belirtildi (Oğuz, 1983). Raporda, İngiltere'de işsizlik oranı yüzde 12, Danimarka'da yüzde 10, İtalya'da yüzde 9, Batı Almanya'da yüzde 8, ve Avusturya'da yüzde 5 olarak açıklandı. Bu veriler işsizliğin salt az gelişmiş ülkelerde değil, fakat gelişmiş Batı ülkelerinde de en temel sorunlardan birisi olduğunu göstermektedir.

İşsizlik ülkemizde değişik kaynakların yöntem ve tanım farkından değişik boyutlarda belirlenmektedir. İşsizliği en geniş biçimiyle saptamada en iyi bilgi kaynakları işgücü hane halkı anketleri (İHHA) dir. Ancak Türkiye'de bu anketler düzenli yapılamamıştır. Bu nedenle işsizlik sayıları ve işsizlik oranları Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) ile İş ve İşçi Bulma Kurumu'nun yayınları değerlendirilerek alınmıştır. Hangi kaynak ele alınırsa alınsın işsizlik hacminin büyük, özellikle 1975'den sonra hızla artmakta olduğu görülmektedir. Artışla birlikte işsizliğin niteliği de değişmektedir (Törüner, 1983).

Türkiye'nin yıllardır gündeminde bulunan işsizlik sorunu ve işgücü fazlası sorunu giderek büyümektedir. 1962 yılında 1,44 milyon olan işgücü fazlası, 1972'de 1,20 milyona, 1975'de 1,92 milyona, 1978'de 2,11 milyona, 1980'de 2,65 milyona ve 1982 yılında ise 3,28 milyona yükselmiştir. Bu rakamın 1983 yılı ortalarında 3,56 milyona ulaştığı anlaşılmaktadır. Toplam işgücü fazlasının 1982'de ise yüzde 18,2 ve 1983 yılında yüzde 19,3'e yükseldiği görülmektedir (Tablo I).

Tablo 1- Türkiye'de Planlı Dönemde İşgücü Fazlası

İşgücü fazlası (DPT) (Bin Kişi)	1962	1972	1975	1978	1980	1982	1983
	1.440	1.200	1.924	2.110	2.651	3.289	3.566
İşgücü Fazlası Oranı (Yüzde)	11.0	12.1	13.3	12.3	15.4	18.2	19.3

Kaynak: DPT, 1982 Yılı Programı, s. 300.

İş ve İşçi Bulma Kurumu'ndan verilen bilgiye göre kuruma kayıtlı açık işsiz sayısının her geçen gün büyüdüğü, kurumun işe yerleştirdiği işsiz sayısının da giderek azaldığı bildirilmektedir. Kuruma kayıtlı açık işsiz sayısı 1982 yılında 468 bin 654 olarak belirlendi (Bulvar Gazetesi, 1983). Söz konusu işsizlerin büyük bir kısmını 20-24 yaşları arasındaki nüfus oluşturmaktadır. 1982 yılında Kurumdan iş isteyen-

lerin yüzde 54,4'ünün ilkökul mezunu olduğu açıklanmıştır. Orta dereceli okul ve yüksek öğrenimlerini tamamlamış işsizlerin oranı ise ortalama yüzde 30 dolayındadır. Ayrıca İİBK kayıtlarına göre iş isteğiyle başvuran erkeklerin sayısı artarken kadınların sayısında azalma görülmüştür. Ancak, 1981 yılında 161 bin 048 kişiye iş bulan İİBK 1982 yılında yüzde 6'lık bir azalma ile 151 bin 278 kişiyi işe yerleştirebilmiştir (Barak, 1983 ve Bulvar Gazetesi, 1983).

Türkiye'nin en büyük sorununun "işsizlik" olduğu Devlet Planlama Teşkilatı'nın "Türkiye'de insan kaynaklarının değerlendirilmesinde yaklaşım" konulu raporunda vurgulanmıştır. Artan işsizliğin, vatandaş üzerindeki etkilerine de yer verilen DPT raporunda, işsizliği giderecek tedbirlerin gündeme geldiği de belirtilerek özetle şöyle deniliyor:

Takılan ekonomiyi canlılığa ve esnekliğe kavuşturmak için çalışma hayatını düzenleyecek, işgücü piramidini dengeleyecek, yıkıcı değil, yapıcı bir eğitim sağlayacak, atıl işgücünü üretime ve alt yapı inşasına sevkedecek tedbirler gündeme gelmiş bulunmaktadır (Barış, 1983, s. 4).

Türkiye'de Yükseköğretim ve İnsangücü Hedefleri

Yükseköğretim sistemimizdeki sorunlar, eğitimin kalitesinin düşmesine, ülkenin gereksinimi olan nitelikli insangücünün yetiştirilmesinin engellenmesine neden olmaktadır. Ülkemiz gençliğinin yükseköğrenime olan talebinin bir "çığ gibi" büyüdüğü günümüzde, çeşitli üretim ve hizmet alanlarında yetişmiş-becerili insangücü gereksinimi hızla artmaktadır. Devlet Planlama Teşkilatı'nın insangücü arz ve gereksinimleri incelendiğinde, orta ve yüksek seviyeli insangücünün yetiştirilmesinde henüz ihtiyaca cevap verme durumuna gelineemediği görülmektedir. İnsangücü açıkları dediğimiz bu farklar, orta kademe insangücünde daha da fazladır (Dülger, 1983). Ancak, özellikle son yıllarda eğitimcilerin ve plancıların dikkatini üzerine çeken önemli bir olgu gözlenmektedir. Daha çok sayıda üniversite açmak ve daha çok sayıda öğrenciyi okullara kaydedebilmek için özel bir çaba sarfedilmektedir. Sayısal büyümenin eğitimde kaliteyi giderek düşürdüğü, insangücü ve istihdam bazında alınan kararların ekonomik talebe uygun olmadığı gerçek bir olgudur.

Günümüzde hemen her kesimde iş arayan üniversite ve lise mezunlarına rastlamak olağan ve yaşanan bir sorun durumuna gelmiştir. Bu "aydın" işsizler grubu toplumun gerek sosyal statü ve gerekse

“Diploma edinme” geleneğine uyarak bir meslek veya teknik beceriden mahrum bir gruptur. Ülkemizde kamuoyu yükseköğretime, meslek edinme ve ekonomik bağımsızlık kazandırma dışında sadece sosyal statü sağlama bakımından büyük bir ilgi duymaktadır. Ayrıca, hızlı nüfus artışı, kırsal kesimden kentlere olan akış, yedek subay olabilmek olanağı, ortaöğretim sisteminin yapısal bozukluğu üniversite ve yüksek okullara “hücum”u sürekli olarak artırmaktadır.

Sosyo-ekonomik kalkınmanın temel unsurlarından biri olan insangücü kaynaklarının geliştirilmesi, ülkemizde eğitim planlaması ile birlikte araştırmaya dönük fonksiyon ve etkinlikleri gündeme getirmiştir. Özellikle planlı kalkınma dönemlerinde, eğitim planlamasının, yetişmiş insangücü, üretim ve istihdam planlaması ile bir bütün olarak ele alınmasını zorunlu hale getirmiştir. İstihdam, kalkınma hızından ayrı bir amaç olarak sadece Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı’nda ele alınmıştır. Bu devrede istihdam yaratıcı projelerin ve sektörlerin öncelikle ele alınması planlanmıştır. Ancak istihdamı artırıcı önlemler daha sonraki planlı kalkınma dönemlerinde bir “amaç” olarak ele alınmamıştır. Bunun sonucu olarak, planlarda öngörülen sanayileşme gerçekleşmiş, fakat bu aynı oranda istihdama yansımamıştır (Beyarslan, 1982).

İstihdam sorununun Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı döneminde *özel bir amaç* olarak ele alınması zorunludur. Bu nedenle başta Devlet Planlama Teşkilatı olmak üzere Milli Eğitim Bakanlığı, Yüksek Öğretim Kurulu, Üniversiteler ve diğer ilgili kamu kuruluşları araştırma, değerlendirme ve geliştirme çalışmalarını planlı ve fonksiyonel olarak yürütmelidir. Bu kurumların yükseköğretimde kaliteye öncelik vererek istihdam sorununa çözüm bulmaları ancak *ortak* çabaları ile mümkün olacaktır.

Mesleki-Teknik Eğitime Duyulan Gereksinim

Bireylerin topluma karşı olan sorumluluklarından biri de, üretime katılmaktır. Demokratik bir anlayış içinde eşit eğitim fırsatından yararlanarak bireyin ekonomik bağımsızlığına kavuşturulması gerekir. Mesleki ve giderek teknik eğitime olan toplumsal gereksinim, bireyin toplumsal etkinliklere katılmasının doğal bir sonucudur. Bu katılımın etkili bir şekilde gerçekleştirilebilmesi mutlu bireyleri, huzurlu bir toplumu da beraberinde getirecektir.

Kırsal kesimden kentlere göçeden vatandaşların neden olduğu hızlı kentleşme mesleki eğitime olan gereksinimi giderek artırmak-

tadır. Ayrıca, endüstrinin gelişmekte olan teknik insangücü istemi de giderek artmaktadır. Son günlerde teknik beceriye sahip orta ve üst düzeyde yetişmiş eleman gereksinimi büyük boyutlara ulaşmıştır. Tüccar ve Sanayiciler Derneği Genel Sekreteri Hürşit Şahsuvar teknik eğitime olan gereksinimi şöyle dile getiriyor:

Meslek eğitimine yeterince önem verilmiyor. Klasik liseyi bitirenler, üniversiteye koşuyorlar. Burada da fazla bir şey öğrendikleri söylenemez. Çünkü, torna tezgahını tanımayan birçok mühendisle karşılaştık. Sanayici işine yarayan mühendise iş verir. Oysa bir mühendisin eğitimi için milyonlarca lira para harcıyor. Bunların boşa gitmemesi için, eğitimin daha bilimsel esaslara oturtulması gerek (Barak, 1983, s. 5).

Türk Sanayicileri ve İşadamları Derneği Başkanı Ali Koçman özel sektörün gereksinimini belirterek, devletin yardımını istemektedir:

Bilgi ve kültür boşluğu olan yüksek öğrenim mezunu gençlerin faturasını özel sektör ve devlet çok ağır biçimde ödüyor. Genç nüfusun sorunları Türkiye'nin bir numaralı sorunudur. Devlet üniversite mezunu genci işe alırken fazla titiz davranmıyor. Bu yüzden ödediği fatura çok daha ağırdır. Ancak işi bilen teknik araç ve gereçleri tanıyan gençler, iş hayatına uyum gösterebilirler. Üniversite sanayi ve iş hayatı arasındaki bağlar çok zayıftır. Devletin araya girerek, işbirliğini sağlam temellere oturtması gerekir (Barak, 1983, s. 5).

İstihdam sektörünün geçikmiş de olsa eğitimle ilgili sorunların çözümünü istemesi önemli bir gelişmedir. Bu sorunların temelinde çağdaş mesleki ve teknik eğitim kavramı ve kapsamının gereği gibi anlaşılması ve bunun eğitimin her kademesinde ve toplumun bütününde benimsenmesi gereği yatmaktadır.

Mesleki ve teknik eğitime duyulan gereksinim, gençlerin sorunları arttıkça daha çok önem kazanmaktadır. Gençler arasındaki yüksek işsizlik oranı giderek artmaktadır. Bu oranın özellikle büyük kentlerde yakın bir gelecekte tehlikeli boyutlara ulaşacağını, sosyal barışı tehdit edebileceğini savunan uzmanlar bulunmaktadır (Grubb ve Lazerson, 1982). Araştırmalar, gençlerin giderek artan sorunlarının, okul ile çalışma dünyasını uyumlu bir şekilde birleştiren mesleki

ve teknik eğitim ile çözümlenebileceğini göstermektedir (Edson, 1978; Külahçı, 1981; Meyer, 1977; Wilms, 1980). Bugünkü sorun okul ile çalışma dünyasının nasıl işbirliği yapabileceği ve bunun nasıl yaygınlaştırılabileceğidir.

Mesleki ve teknik eğitim sisteminin ekonomik ve sosyal yönden yararlı olabilmesi istihdam sistemi ile birlikte ele alınmasına bağlıdır. Hızla değişen bilim ve teknolojik koşullar karşısında istihdam sistemi ve yeni alanlar sürekli analiz edilmelidir. Değişen gereksinimler karşısında mesleklerin tanımı, sınıflandırılması, tanıtılması ve yenilenmesi bir esasa bağlanmalıdır. Eğitim sisteminin sadece genel yapısında değişiklik yapmak ve istihdam sisteminin gereksinimlerini saptamak gerekli nitelik ve nicelikteki bireylerin yetiştirilmesi için yeterli değildir. Bu nedenle bir yandan istihdam ve üretim sisteminin belirli bir düzene sokulması için gerekli tedbirler alınırken, diğer yandan istihdam sistemindeki gerçek gereksinimlerin eğitim programına yansıtılması gerekir (Alkan ve Doğan, 1976, s. 33). Bu nedenle kooperatif eğitim programları önem kazanmaktadır.

Kooperatif Mesleki Eğitim

Eğitim bilimcilere göre öğrenme fiziksel, sosyal ve psikolojik yönlerden uygun bir çevrede oluşabilir. Eğitimci için sorun bu çevrenin öğrenme-öğretme için uygun biçimde düzenlenmesidir. Bu da çevreyle birey arasında söz konusu çeşitli etkileşim boyutlarının eğitim hedefleri doğrultusunda organize edilmesi ve yönlendirilmesini gerektirmektedir.

Kooperatif eğitim, geleneksel eğitim sisteminden tamamen farklı bir yaklaşımla gelişmiş ülkelerde yaygın olarak uygulanmaktadır. İlk kez 1906 yılında A.B.D.'de Cincinnati Üniversitesi Mühendislik Fakültesi Dekanı Profesör Herman Schneider tarafından uygulanan *kooperatif eğitim* programı günümüzde giderek yaygınlaşmaktadır. Ülkemizde "okul-sanayi ortaklaşa eğitimi" adı altında sınırlı olarak yalnız orta dereceli mesleki ve teknik okullarında uygulanmaktadır.

Kooperatif mesleki eğitim programı okul ile işyerinin işbirliğine dayalı, bireyin mesleki gereksinimi ve yetenekleri doğrultusunda hazırlanmış denetimli bir programdır. Bu program geleneksel mesleki ve teknik eğitim yöntemlerine karşı bir alternatif olarak teori ile uygulamayı birleştirme amacını taşımaktadır. İş ve eğitimi bütünleştiren kooperatif eğitim programları öğrenciyi güdüleme, sosyal çevre

temini ve okuldan hayata geçiş yönünden gereklidir. Bilim ve teknolojinin mesleki ve teknik eğitimin kavram ve fonksiyonlarını büyük ölçüde değiştirdiği günümüzde bu tür programlara ivedilikle öncelik verilmesi, yaygınlaştırılması zorunlu görülmektedir (Edson, 1978; Mitchell, 1977).

Kooperatif mesleki eğitim programlarının yararları ayrı bir yazının konusu olacak şekilde kapsamlıdır. Ancak bazılarını şöyle sıralayabiliriz: Bu tür programlar eğitim planlamasının insangücü, üretim ve istihdam planlaması ile bir bütün olarak ele alınmasını sağlar. İlgili mesleklerde kaliteli eleman yetiştirilmesine yardım ederek, yeni mezunların yüksek öğrenime akınını önler. Gençlerin klasik, ezbere dayalı programlar yerine, uygulamalı ve üretim koşullarının gerektirdiği bilgi, beceri ve davranışları içeren *kooperatif* bir plandan yararlanmasını sağlar. Mezunlar işverenlerin aradıkları özellikleri taşıdıklarından daha kolay iş bulabilirler (Meyer, 1977; Welch, 1977; Wilms, 1980).

SONUÇ VE ÖNERİLER

Ülkemizin en büyük sorunlarından birisinin "işsizlik" olduğu Devlet Planlama Teşkilatı raporlarından ve diğer kaynaklardan anlaşılmaktadır. Özellikle 1975 yılından sonra hızla artmakta olan işsizlik yerleşik ve sürekli. 1980 yılında % 15,4 olan işgücü fazlası oranı, 1983 yılında % 19,3'e yükselmiştir. İşsizlik ve enflasyon oranlarının seyri ile ekonomik durgunluk dikkate alındığında, 1984 yılında işsizliğin daha da artacağını ve % 20,5 gibi bir orana ulaşabileceğini söyleyebiliriz.

Bu çalışmada ele alınan diğer bir konu, yüksek öğretim sistemi ve insangücü hedefleridir. Ülkemizde kamuoyu yüksek öğretime sosyal statü sağlama bakımından büyük bir ilgi duymaktadır. Bu nedenle hemen her sene üniversitelere giren öğrenci sayısı artırılmakta, kalite ve nitelik giderek düşmektedir. Devlet Planlama Teşkilatı ile işbirliği yapılmamakta, insangücü ve eğitim planlamasına yer verilmemektedir.

Yukarıda kısaca özetlenen sorunların çözümünde mesleki ve teknik eğitime önemli görevler düşmektedir. İstihdam sisteminin belirli bir düzene sokulması, becerili-teknik insangücünün projeksiyonlara dayalı olarak saptanması gerekmektedir. Ayrıca işsizlik oranının en alt düzeye indirilebilmesi için tüm eğitim kurumlarının istihdam sek-

törü ile işbirliği yapması da zorunludur. Kooperatif eğitim programları bu işbirliğini sağlayan, bireyin mesleki gereksinimi ve yeteneklerine ağırlık veren çağdaş eğitim programlarıdır.

Kooperatif mesleki eğitim programlarının öncelikle üniversitelerde (Mühendislik ve Teknik Eğitim Fakültelerinde) ve meslek yüksek okullarında uygulanması, yetişmiş insangücü istihdamını sağlama bakımından önemlidir. Böylece eğitim planlaması merkezi olmaktan kurtarılacak, bölgesel gereksinim ve öncelikler gündeme getirilebilecektir. İşverenlerin mezunlarda aradıkları özellikler okul işyeri işbirliği ile saptanacak, ilgili mesleki becerilerin yanısıra gerçek üretim koşulları içerisinde yetişen öğrenciler daha kolay istihdam edilebilecektir. Kooperatif eğitim programlarının yaygınlaştırılması kamu kurumları ile istihdam sektörünün ortak çabaları ile mümkündür. Bu işbirliğinin sağlanması doğrultusunda tüm eğitimcilerin ve uygulayıcıların duyarlı olması ve konuya inanmaları ön koşuldur.

KAYNAKLAR

- Alkan, C. ve Doğan, H.** Mesleki ve Teknik Eğitim İçin Ana Plan Esasları. *A.Ü. Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1976, 9 (1-4), ss. 25-72.
- Barak, M.** İşsizliğin Boyutu ve Çözüm Yolları. *Bulvar Gazetesi*, 14 Eylül 1983, s. 5.
- Bariş Gazetesi*, DPT: "İşsizlik önlenemezse anarşi doğar", 23 Temmuz 1983, ss. 1, 4.
- Beyarslan, A.** *Atatürk Döneminde Planlı Ekonomi ve İstihdam Planlaması*. Ankara: TEKSİF, 1982 (?).
- Bulvar Gazetesi*, İşsiz Sayısı Her Geçen Gün Artıyor, 4 Temmuz 1983, s. 4.
- Devlet Planlama Teşkilatı. *Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1979-1983): 1982 Yılı Programı*. Ankara: Başbakanlık Basımevi, 1982.
- Dülger, İ.** Yaygın Mesleki ve Teknik Eğitimin Hızla Arttırılması ve Yetişmiş İnsangücünün İstihdamı, *Mesleki ve Teknik Eğitim Sempozyumu*, (Ed. M. Külahçı), Ankara: Sevinç Matbaası, 1983.
- Edson, C.H.** The Reform of Vocational Education: The Relationship Between Jobs and Schooling. *Urban Education*, 1978, Vol. XII, No. 4, ss. 451-462.
- Grubb, W.N. ve Lazerson, M.** Education and the Labor Market: Recycling the Youth Problem. Kantor, H. ve Tyack, D.B. (Eds.), *Work, Youth, Schooling*. California: Stanford University Press, 1982.
- Külahçı, M.** *Factors Affecting the Labor Market Experience of Young Men With Special Needs*. Unpublished doctoral dissertation, The Pennsylvania State University, 1981.
- Meyer, W.G.** (Ed.) *Vocational Education and the Nation's Economy*. Seventh Yearbook. Washington, D.C.: The American Vocational Association, Inc., 1977.

- Mitchell, E.F.** *Cooperative Vocational Education*. Boston: Allyn and Bacon, Inc., 1977.
- Oğuz, İ.** Avrupa Gençliği İşsiz, *Bulvar Gazetesi*, 11 Eylül 1983, s. 5.
- Sönmez, S.** Yüzyılın Süregelen Hastalığı: İşsizlik, *Bilim ve Sanat*, Mart 1983, 27, ss. 6-11.
- Törüner, M.** İşsizliğin Boyutları ve Yapısı, *Bilim ve Sanat*, Mart 1983, 27, ss. 12-16.
- Welch, F.G.** *Cooperative Education: A Review*. Columbus, Ohio: The Ohio State University, National Center for Research in Vocational Education, 1977.
- Wilms, W.W.** *Vocational Education and Social Mobility*. (Submitted to the National Intsitute of Education) Los Angeles: University of California, 1980.